

Summerschool

Bladgoud

Maandag 22 augustus t/m vrijdag 2 september
www.bijzonderecollecties.uva.nl/summerschool

De Leerstoelgroep Boekwetenschap en Handschriftenkunde en de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam organiseren deze zomer voor de tweede keer een summerschool over de geschiedenis van het boek. Het aanbod van cursussen, lezingen, workshops en colleges heeft veel te bieden voor iedereen die geïnteresseerd is in boekgeschiedenis: onderzoekers, studenten, bibliotheek- en museummedewerkers en alle andere liefhebbers van boeken en manuscripten, bibliotheken en antiquariaten, druktechnieken en typografie, papier, perkament en inkt.

Deelnemers kunnen een keuze maken uit een 'à la carte'-programma. Omdat de summerschool plaatsvindt tijdens de tentoonstelling *Toerist in de Gouden Eeuw. Amsterdam voor vijf duiten per dag*, staat het zeventiende-eeuwse boek in veel programmaonderdelen centraal. Maar ook andere onderwerpen komen aan bod. Verder zijn er onder meer rondleidingen, een drukpersdemonstratie en een openluchtlezing in Artis met muzikale omlijsting. De summerschool wordt afgesloten met de derde Frederik Mullerlezing en een boekpresentatie.

Contactgegevens

Bijzondere Collecties
van de Universiteit van Amsterdam
Oude Turfmarkt 129 (Rokin)
1012 GC Amsterdam
020-5257300
summerschool-bc@uva.nl

Inhoud

Prijzen, inschrijving en aanmelding	1
Openingsborrel	2
Cursussen	2
Workshops	3
Colleges	6
Openluchtlezing in Artis door Erik de Jong	9
Overdracht collectie W.A. Wagenaar	9
Bezichtiging <i>Toerist in de Gouden Eeuw</i>	10
Frederik Mullerlezing door Frans A. Janssen	10
Personalia	10

Prijzen, inschrijving en aanmelding

Prijzen

Cursussen (5 dagdelen):

- € 250
- € 200 voor Vrienden van de Bijzondere Collecties
- € 125 voor studenten UvA en medewerkers UvA

Workshops (1 dagdeel):

- € 50
- € 40 voor Vrienden van de Bijzondere Collecties
- € 25 voor studenten UvA en medewerkers UvA

Colleges (1,5 uur):

- € 15

Rondleiding over de tentoonstelling bij de Bijzondere Collecties:

- € 5
- gratis voor Museumjaarkarthouders en voor deelnemers aan de summerschool

Rondleiding Artis Bibliotheek en openluchtcollege, concert en borrel in Artis:

- € 25

Frederik Mullerlezing:

- gratis

Bij deelname aan twee of meer programmaonderdelen 20% korting (exclusief de colleges).

Inschrijving en aanmelding

Inschrijven voor *cursussen*, *colleges* en *workshops* kan via onderstaande link: www.bijzonderecollecties.uva.nl/summerschool > *Prijzen, inschrijving en aanmelding*. Aanmelden voor *rondleidingen* kan via summerschool-bc@uva.nl.

Openingsborrel

De eerste dag van de summerschool wordt afgesloten met een borrel: dé gelegenheid om nader kennis te maken met docenten en andere deelnemers.

datum maandag 22 augustus
tijd 17.00 uur
locatie Museumcafé Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Cursussen

Vier intensieve cursussen voor professionals en liefhebbers: studenten, onderzoekers, bibliotheek- of museummedewerkers en andere belangstellenden die in hun studie, onderzoek of werk met het boek in aanraking komen en zich daar verder in willen verdiepen. Elke cursus vindt plaats op vijf achtereenvolgende ochtenden en duurt drie uur per dag.

Archeologie van het middeleeuwse met de hand geschreven boek

Deze cursus vormt een inleiding in de geschiedenis, productie en vormgeving van het handgeschreven boek, vooral gedurende de middeleeuwen. Na een kort overzicht van de ontwikkeling die geleid heeft tot het Latijnse alfabet wordt de ontwikkeling van het boekschrift gevolgd, een en ander steeds gerelateerd aan de cultuurgeschiedenis van het Westen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan schriftdragers, schrijfinstrumenten, lay-out, decoratie, illustratie en het inbinden van tekstdragers in West-Europa. Tevens wordt men vertrouwd gemaakt met de terminologie binnen het vakgebied.

docent Jos Biemans
data maandag 22 t/m vrijdag 26 augustus
tijd 9.30–12.30 uur
locatie Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Geschiedenis van de drukletter 1470–1800

De cursus is open voor iedereen die serieuze belangstelling heeft voor de geschiedenis van de drukletter, ongeacht zijn of haar achtergrond. U wordt gevraagd om vakliteratuur en een syllabus van tevoren te lezen (wordt niet in de cursus herhaald), zodat u er vragen over kunt stellen. Eerst bespreken we de technieken van het vervaardigen van drukletters, de ontwikkeling van de bedrijfsstructuur en de geschiedenis van de handel in letters. Daarna krijgt de evolutie van de vorm van de drukletter in cultuurhistorische context aandacht, met nadruk op de Nederlandse Gouden Eeuw. Romein en cursief staan centraal maar ook aan de orde komen textura, niet-Latijnse letters, drukletters die schrijfschrift imiteren en decoratieve en schreefloze letters. Er wordt ook ingegaan op de problemen bij het identificeren van drukletters. U mag bijzondere aandacht vragen voor bepaalde letters, tijdperken, drukkers, enzovoort, voor zover daar tijd voor is. Naast voorbeelden van drukletters in de syllabus en in dia's bekijken we ook boeken van de Bijzondere Collecties.

docent John A. Lane
data maandag 22 t/m vrijdag 26 augustus
tijd 9.30–12.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Kleine cultuurgeschiedenis van het boek in de 19de en 20ste eeuw

Lisa Kuitert zal samen met enkele andere docenten in vogelvlucht de ontwikkelingen in de uitgeverij en de leescultuur doornemen van de negentiende tot en met de 21ste eeuw, onder meer wat betreft de verkooptechnieken, de mislukkingen en successen, de modeverschijnselen, de genres en hoe het leespubliek dit ervaart.

<i>docent</i>	Lisa Kuitert
<i>data</i>	maandag 29 augustus t/m vrijdag 2 september
<i>tijd</i>	9.30–12.30 uur
<i>locatie</i>	Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Het boek in de handpersperiode / drukpersdemonstratie

Deze cursus geeft een overzicht van het drukproces en de materiële aspecten van het op de handpers gedrukte boek. Het is een grondige cursus analytische bibliografie die een uitstekende basis biedt voor alle studenten, onderzoekers, antiquaren en bibliotheek- en museummedewerkers die te maken krijgen met boeken uit de periode van de uitvinding van de boekdrukkunst tot de vroege negentiende eeuw. Behalve de colleges worden ook (facultatieve) opdrachten gegeven. U doet dan zelfstandig onderzoek in de bibliotheek van de Bijzondere Collecties.

<i>docenten</i>	Paul Dijkstra & Piet Verkruijsse
<i>data</i>	maandag 29 augustus t/m vrijdag 2 september
<i>tijd</i>	9.30–12.30 uur
<i>locatie</i>	Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Workshops

De workshops zijn bedoeld om bijzondere onderwerpen uit de boekgeschiedenis nader te introduceren bij een geïnteresseerd en al enigszins ingevoerd publiek. Of voor boekhistorici die eens een keer buiten hun eigen belangstellingsgebied willen rondsnuffelen. De workshops zijn praktisch van opzet.

Het taxeren van oude boeken

‘Wat kost dat nou?’ De cultuurhistorische waarde van een boek is één ding, maar er hangt ook nog een prijskaartje aan. Twee experts uit het antiquariaats- en veilingwezen doen in deze workshop uit de doeken wat bepalend is voor de prijs van boeken.

<i>docent</i>	Bubb Kuyper
<i>datum</i>	maandag 22 augustus
<i>tijd</i>	14.00–16.30 uur
<i>locatie</i>	Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

De grafische techniek in de 19de eeuw: een overzicht

In deze workshop wordt een overzicht gegeven van de aan het begin van de negentiende eeuw bestaande grafische technieken en de daarop volgende vernieuwingen. Vooral de komst van de fotografie in 1839 zal de bestaande techniek drastisch veranderen en veel nieuwe mogelijkheden scheppen. De lastige nomenclatuur wordt uitgelegd en verschillen tussen de diverse technieken zullen aan de hand van uitvergrotingen worden getoond. Ook de belangrijkste toepassingsgebieden komen aan bod: kunstreproductie of boekillustratie.

<i>docent</i>	Johan de Zoete
<i>datum</i>	dinsdag 23 augustus
<i>tijd</i>	14.00–16.30 uur
<i>locatie</i>	Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Koken in de Gouden Eeuw

Een recente aanwinst van Bijzondere Collecties is het uiterst zeldzame *Koock-boeck* van Antonius Magirus uit 1655. Uit de zeventiende eeuw zijn slechts enkele Nederlandse kookboeken bewaard gebleven. Het *Koock-boeck* is dus een unieke bron om meer te weten te komen over de kookkunst in deze tijd. In de workshop komen vragen aan de orde zoals: door wie en voor wie werd het kookboekje geschreven? Hoe zien de recepten eruit (ingrediënten en bereidingswijzen) en waar komen ze vandaan? Tot slot wordt ook gedacht aan de deelnemers die na afloop thuis aan de slag willen.

docenten Joke Mammen & Marleen Willebrands
datum woensdag 24 augustus
tijd 14.00–16.30 uur
locatie Museumcafé Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Populair drukwerk in de Gouden Eeuw

Arie van den Berg verzamelde lange tijd populair drukwerk en schonk een belangrijk deel van zijn collectie enkele jaren geleden aan de Bijzondere Collecties. Hoe interessant en actueel dit soort drukwerk kan zijn zal hij aantonen aan de hand van enkele zeventiende-eeuwse sensatieberichten. Brede aandacht besteedt hij ook aan de distributie en receptie van het 'lopend nieuws'. Wie waren die straatzangers en pamflettenverkopers? En wie lazen hun colportagegoed?

docent Arie van den Berg
datum donderdag 25 augustus
tijd 14.00–16.30 uur
locatie Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Boekbanden uit de Gouden Eeuw

Boeken werden in de zeventiende eeuw op zeer uiteenlopende manieren gebonden. In deze workshop passeren diverse verschijningsvormen de revue: van eenvoudig genaaide pamfletten en volksboeken tot grotere boeken in leer, perkament en fluweel of met borduurwerk op de band. Ze geven aanleiding tot een bespreking van de gebruikte technieken en de benodigde tijd. Het vergulden van de band van een grote Magnusbijbel bijvoorbeeld was een tijdrovende klus. Een Engelse boekbinder heeft net een soortgelijk formaat verguld met 2600 stempelafdrucken in goud. De hierbij gebruikte werktekening wordt getoond en de technische aspecten worden toegelicht met verwijzingen naar vroegere technieken.

docent Hans van der Horst
datum vrijdag 26 augustus
tijd 14.00–16.30 uur
locatie Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Omgaan met bijzondere materialen

Sinds enkele decennia is het bewustzijn gegroeid dat boeken uit vroeger eeuwen niet alleen tekst dragers zijn maar ook cultuurhistorisch belangrijke voorwerpen. Tijdens de workshop wordt ingegaan op de oorzaken van schade door gebruik. Het belangrijkste is echter dat er voor dagelijkse of incidentele gebruikers instructies worden gegeven voor de 'schadevrije' omgang met dit vaak kostbare materiaal.

docent Jos Schrijen
datum maandag 29 augustus
tijd 14.00–16.30 uur
locatie Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Zeventiende-eeuwse joodse handschriften in Amsterdam

In de Bibliotheca Rosenthaliana, de verzameling joodse boeken bij de Bijzondere Collecties, bevindt zich een aanzienlijke collectie handgeschreven bronnen. Behalve middeleeuwse codices uit de dertiende tot de vijftiende eeuw en tienduizenden brieven, zijn dat vooral boeken en zogenaamde éénbladshandschriften die inzicht geven in de rijke geschiedenis van de joden in Nederland van de zeventiende tot de twintigste eeuw. Die stukken kunnen in het Hebreeuws, het Jiddisch, het Spaans, het Portugees of het Nederlands geschreven zijn.

In deze workshop zullen belangrijke stukken besproken worden, waaronder de twee oudste, dertiende-eeuwse Hebreeuwse codices uit de collectie van de Rosenthaliana en een aantal voorbeelden van Amsterdamse Portugees-joodse kalligrafie in het Spaans en het Hebreeuws. Ook zal een aantal geïllustreerde Hebreeuwse handschriften uit Midden- en Noord-Europa getoond worden die beïnvloed zijn door gedrukte boeken uit Amsterdam.

docent Emile Schrijver
datum dinsdag 30 augustus
tijd 14.00–16.30 uur
locatie Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Evolutie in de Artis Bibliotheek

De planken van de Amsterdamse Artis Bibliotheek staan vol met uiterst zeldzame en belanghebbende natuurhistorische werken. Eerste drukken van het werk van Charles Darwin (onder andere van *On the Origin of Species*, het belangrijkste wetenschappelijke boek dat ooit is uitgegeven) staan gebroederlijk naast het oeuvre van Darwins wetenschappelijke evenknie Alfred Russel Wallace. Daarnaast worden er tal van natuurwetenschappelijke archieven beheerd, zoals dat van de Amsterdamse hoogleraar biologie en geneticus Hugo de Vries.

Reisschrijver Alexander Reeuwijk schreef samen met reisschrijver en wetenschapper Redmond O'Hanlon een boek over een reis door de geschiedenis van de evolutie aan de hand van boeken, manuscripten en parafernalia zoals die in deze natuurwetenschappelijke schatkamer worden bewaard. Tijdens de summerschool zal hij voor belangstellenden alvast een tipje van de sluier oplichten over deze publicatie.

docent Alexander Reeuwijk
datum woensdag 31 augustus
tijd 14.00–16.30 uur
locatie Artis Bibliotheek, Plantage Middenlaan 45

Marskramers in de Gouden Eeuw

In de zeventiende eeuw waren er in Amsterdam op allerlei openbare plaatsen, zoals pleinen, straten, sluizen en bruggen, straatverkopers te vinden met drukwerk. Er waren specialisten zoals liedverkopers, almanakverkopers, prentverkopers, pamfletverkopers en oudboekverkopers. Maar er waren ook marskramers die verschillende waren verkochten en eveneens drukwerk met andere goederen (wandelstokken, naalden en spelden etc.) combineerden. In deze workshop gaan we op zoek naar de achtergronden van deze rondtrekkende boekverkopers. Wie deden dit werk? Wat was hun sociale achtergrond? Waar kochten ze hun handelswaar in? Wat vonden de gevestigde boekverkopers van deze straathandel? Werden ze getolereerd door de overheden, of werden ze vervolgd? Verkochten ze louter vermaak, of ook politiek en religieus drukwerk? Aan de hand van een keur aan verschillende bronnen, proberen we deze vragen te beantwoorden. Aan bod komen onder meer politieverhoren, gildeprotesten, keuren, afbeeldingen en literaire geschriften.

docent Jeroen Salman
datum donderdag 1 september
tijd 14.00–16.30 uur
locatie Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Het Jiddische boek in Amsterdam

In de zeventiende eeuw ontwikkelde Amsterdam zich tot een belangrijk centrum van joodse boekdruk in Europa. In de eerste decennia van de Gouden Eeuw waren het vooral de Portugese joden die verantwoordelijk waren voor de productie van gedrukte boeken voor een lokale, Portugees-joodse, markt. Met de komst van grote groepen Oost-Europese Hoogduitse joden in de jaren veertig en vijftig werd Amsterdam echter al snel ook een belangrijk centrum van Jiddische boekdruk, met een markt die zich toever in Oost-Europa uitstreckte. Daarnaast was er tot in de negentiende eeuw een rijke handschriftelijke traditie, waarvan de Bibliotheca Rosenthaliana vele belangrijke voorbeelden bevat. In de masterclass zal de geschiedenis van het Jiddische gedrukte en handgeschreven boek geschetst worden, aan de hand van zowel gedrukte als handgeschreven bronnen uit de Bibliotheca Rosenthaliana.

<i>docent</i>	Shlomo Berger
<i>datum</i>	vrijdag 2 september
<i>tijd</i>	14.00–16.30 uur
<i>locatie</i>	Regentenkamer Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Colleges

In de middaguren worden tien colleges gegeven over tien opmerkelijke stukken uit de Bijzondere Collecties. De colleges worden dagelijks gehouden en duren 1,5 uur. Tijdens de colleges worden boeken en handschriften getoond en besproken die om wat voor reden dan ook uniek of belangrijk, maar in elk geval bijzonder zijn. Deze colleges zijn geschikt voor alle boekenliefhebbers en vergen geen vooropleiding of voorbereiding.

De Atlas Maior

Een van de opvallende voortbrengselen van de Amsterdamse Gouden Eeuw is de *Atlas Maior* of 'Grooten Atlas' van Joan Blaeu. Deze beroemde twaalfdelige, vaak luxueus ingebonden en handingekleurde atlas heeft een nog grotere bekendheid gekregen sinds hij opgenomen werd in de Canon van de Vaderlandse Geschiedenis. Maar wat zijn de werkelijke betekenis en achtergronden van deze bijna mythisch geworden wereldatlas? In dit college wordt in vogelvlucht de ontwikkeling geschetst van het verschijnsel atlas in de twee eeuwen die voorafgingen aan Blaeus magnum opus. Vervolgens komt het cartografisch werk van vader Willem en zoon Joan Blaeu aan de orde. Maar de *Atlas Maior* zelf – de productie, de structuur, inhoud en invloed ervan – staat vanzelfsprekend centraal. Voor het college zal een complete *Atlas Maior* uit 1664 uit zijn pronkkast komen.

<i>docent</i>	Jan Werner
<i>datum</i>	maandag 22 augustus
<i>tijd</i>	14.00–15.30 uur
<i>locatie</i>	Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

De Van Santen-Bijbel

Bij de aanduiding 'meester-afzetter' zullen de meeste mensen andere associaties hebben dan de 'beste inkleurder' van de Gouden Eeuw. Maar onder boekenliefhebbers is zijn naam een begrip: Dirk Jansz van Santen. Hij verhief het inkleuren ('afzetten') van kaarten en prenten tot een kunst; bij de Bijzondere Collecties wordt zijn werk gekoesterd zoals het Rijksmuseum de schilderijen van Rembrandt koestert. De laatste parel aan Van Santens kroon werd in 2001 verworven. Het betreft een Keurbijbel van 1682, gebonden in een fraaie contemporaine band die rijkelijk versierd is met een verguld patroon van handstempels. Dankzij een specifieke combinatie van stempels is de band te dateren op omstreeks 1698. Dirk Jansz van Santen zal in 1697 of 1698, kort voordat de boekband werd vervaardigd, de inkleuring van de kaarten en prenten ter hand hebben genomen. De uitzonderlijke kwaliteit van de inkleuring bewijst dat de meester-afzetter op latere leeftijd in staat was het beste werk van zijn vroege jaren te evenaren.

docent Garrelt Verhoeven
datum dinsdag 23 augustus
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Vondel vocaal

Een cursus over Vondel en zijn betekenis voor de vocale muziek van de zeventiende eeuw. De contemporaine belangstelling voor het werk van Vondel is onder meer zichtbaar in de composities die al tijdens zijn leven op zijn teksten zijn gemaakt. De Haarlemse componist Cornelis Padbrué staat centraal in deze cursus, maar ook Dirck Sweelinck (zoon en opvolger van Jan Pieterszoon) passeert de revue. Daarnaast heeft Vondel teksten geschreven op bestaande melodieën. Deze teksten vonden hun weg naar het eenstemmig repertoire (volkslied) en vormen daar een kwalitatief hoogtepunt. Er is ook aandacht voor de teksten die Vondel wijdde aan belangrijke musici van zijn tijd. Zowel Padbrué als vader en zoon Sweelinck werden door Vondel met een gedicht vereerd.

docent Simon Groot
datum woensdag 24 augustus
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

De kostuumboeken van Schoonebeek

Het college handelt over twee kostuumboeken, samengesteld, geschreven, geïllustreerd (met etsen) en uitgegeven door Adriaan Schoonebeek. Ze dienden als deel 1 en 2 van een werk over de kleding van de mannelijke en de vrouwelijke kloosterorden, gepubliceerd in de jaren 1691–1695 in Amsterdam: *Histoire des ordres religieux de l'un & de l'autre sexe*. Bijzondere, ingekleurde exemplaren bevinden zich in de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam. Na een algemene inleiding over de ets als boekillustratie en over de katholieke prentmaker Schoonebeek, worden beide boeken boekhistorisch bekeken, waarbij in het bijzonder een stemma van de drukken opgesteld zal worden.

docent Frans A. Janssen
datum donderdag 25 augustus
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Schermen, worstelen en paardrijden in de Gouden Eeuw

Bij de Gouden Eeuw denk je niet onmiddellijk aan sport. Over worstelen, paardrijden en schermen verschenen drie van de mooiste en meest bijzondere boeken van de zeventiende eeuw. Ze zijn geschreven door meesters in het vak die ze gebruikten als visitekaartjes voor hun scholen. We kijken in dit college in detail naar deze boeken. Daarbij komen de technische aspecten aan bod: hoe zijn ze gemaakt? Maar we kijken ook naar de makers en naar het publiek. Wie schreven die boeken? Wie las ze (of bekeek ze, want ze staan vol prachtige afbeeldingen)?

docent Paul Dijstelberge
datum vrijdag 26 augustus
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Jacob Böhme, *Psychologia vera*

Van de meeste werken van de controversiële religieuze denker Jacob Böhme verscheen de eerste druk in Amsterdam, en niet in zijn vaderland Duitsland. Dat geldt ook voor *Psychologia vera* (1632), een boekje dat de UB met steun van het Steenbergens Fonds aangekocht heeft. In kaart gebracht zal worden welke figuren zich bezig hielden met Böhme, en wat hun drijfveer was. Die interesse was niet vreemd in Amsterdam, dat in die tijd bekendstond als het 'Babel der

sekten'. Bij de belangrijkste promotor van Böhme in Nederland, de relatief onbekende koopman Abraham van Beijerland, kijken we mee over zijn schouder hoe hij zijn uitgeefactiviteiten aanpakte. We zien hem optreden als een verwoed verzamelaar van Böhmes handschriften en volgen het lot van zijn collectie, dat doorloopt tot in de twintigste eeuw.

docent José Bouman
datum maandag 29 augustus
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Heldinnen

Olga van Marion zal in dit college aandacht besteden aan heldinnen uit de Gouden Eeuw aan de hand van onder meer heldinnenbrieven. Hoe werden vrouwelijke helden in boeken weergegeven, maar ook: hoe presenteerden zij zichzelf?

docent Olga van Marion
datum dinsdag 30 augustus
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Reizigers in de zeventiende en achttiende eeuw

De Bijzondere Collecties hebben een grote collectie reisverhalen. Een deel daarvan betreft reizen naar Nederlands Oost-Indië in de zeventiende en achttiende eeuw, en daar weer een deel van is vertaald uit het Duits of het Engels, zoals het verslag van een Engelsman die een tijd gevangen zat in de Court of Kandy in Sri Lanka, het voormalige Ceylon. Maar vanzelfsprekend is het gros oorspronkelijk in het Nederlands verschenen en voornamelijk gepubliceerd in Amsterdam. Hoe is het bestaan van deze grote variatie aan reisverslagen door personen uit verschillende Europese landen aan vestigingen van de VOC te verklaren? Wie waren zij, hoe reisden ze en wat was de reden dat zij hun vaderland verlieten?

docent Lodewijk Wagenaar
datum woensdag 31 augustus
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Menasseh ben Israel

1. Inleiding, waarin wordt verteld dat het gaat om min of meer recente vondsten en vondstjes sinds de klassieke biografie van Cecil Roth uit 1934; 2. Stelt een portret-ets van Rembrandt (1636) hem wel voor?; 3. Het authentieke portret door Salom Italia, 1642; 4. De komst van de joden naar Amsterdam; 5. De jeugdjaren van Menasseh; 6. Menasseh de eerste joodse drukker in Amsterdam; 7. Menasseh en de christelijke wereld; 8. Menassehs Hebreeuwse grammatica; 9. Menasseh en de familie Jesurun; 10. Caspar Barlaeus en Menasseh; 11. Nog meer over Menasseh en Rembrandt; 12. Menasseh voor één dag in de ban; 13. Tijdelijke verbetering van Menassehs positie; 14. Zijn Zweedse avontuur; 15. Menasseh en Engeland; 16. Menasseh en Cromwell; 17. Het einde.

docent Adri K. Offenbergh
datum donderdag 1 september
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Hoofds Historiën

Pieter Cornelisz Hooft (1581–1647) verwierf al op jonge leeftijd naam als dichter van aanstekelijke liefdespoëzie en als schrijver van succesvolle toneelstukken zoals *Geeraerd van Velsen* en *Warenar*. Vanaf 1618 gooide hij het roer om en ging hij werken aan een geschiedschrijving

van de Nederlandse Opstand naar klassiek model. In 1642 verscheen het eerste deel van dit reuzenproject, de *Nederlandsche Histoorien*. Een college over klassieke inspiratie, bronnen en bronnenkritiek, klad- en nettekst, en een grootse uitgave

docent Johan Koppenol
datum vrijdag 2 september
tijd 14.00–15.30 uur
locatie Nina van Leerzaal, Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Rondleiding en lezing door Erik de Jong Met muzikaal intermezzo door het Hemony Ensemble

Op vrijdag 26 augustus leidt de tuin- en landschapshistoricus Erik de Jong belangstellenden rond in de Artis Bibliotheek en houdt hij een openluchtreading in dierentuin Artis. Leden van het Hemony Ensemble verzorgen een muzikaal intermezzo. De middag wordt afgesloten met een drankje.

Het Hemony Ensemble is een klein professioneel ensemble voor renaissancemuziek. Het legt zich toe op Nederlandse muziek uit de zestiende en vroege zeventiende eeuw. De aandacht gaat vooral uit naar de gedrukte vocale muziek zoals die in de huiskamers van de aristocratie en de welgestelde burgers functioneerde. Het ensemble staat onder leiding van musicus en musicoloog Simon Groot.

datum vrijdag 26 augustus
tijd 16.45–19.00 uur
locatie Artis Bibliotheek, Plantage Middenlaan 45
16.45 uur: rondleiding door Erik de Jong door de Artis Bibliotheek
deelnemers 17.30 uur: muzikaal intermezzo door leden van het Hemony Ensemble
18.15 uur: openluchtreading door Erik de Jong in Artis
(bij slecht weer in de Artis Bibliotheek)
toegang € 25

Overdracht collectie W.A. Wagenaar

Op woensdag 31 augustus krijgen de Bijzondere Collecties een belangrijke verzameling beweegbare boeken ten geschenke. De verzameling werd aangelegd door prof. dr. W.A. Wagenaar (1941–2011), hoogleraar psychologische functieleer en rechtspsychologie te Leiden. Hij verwierf landelijke en internationale bekendheid als getuige-deskundige in rechtszaken. Wagenaar was ook een hartstochtelijk verzamelaar van beweegbare boeken en toverlantaarns. Thuis gaf hij voorstellingen met zijn toverlantaarns in een speciaal daarvoor gebouwd theater.

Mevr. Margreet Wagenaar, weduwe van W.A. Wagenaar, draagt tijdens deze bijeenkomst de verzameling officieel over. Historicus Lodewijk Wagenaar houdt een toespraak over zijn broer als verzamelaar en Kees Moerbeek, ontwerper van popup-boeken, geeft een lezing over het beweegbare boek. Gedurende de bijeenkomst wordt een selectie uit de verzameling van Wagenaar tentoongesteld.

datum woensdag 31 augustus
tijd 17.00–18.00 uur
locatie Museumcafé Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129

Bezichtiging tentoonstelling *Toerist in de Gouden Eeuw*

Op woensdag 31 augustus verzorgen conservatoren van de Bijzondere Collecties rondleidingen over de tentoonstelling *Toerist in de Gouden Eeuw*. Amsterdam voor vijf duiten per dag.

U kunt zich hiervoor opgeven via summerschool-bc@uva.nl. Vermeld in de mail uw naam en adresgegevens en met hoeveel personen u komt.

<i>datum</i>	woensdag 31 augustus
<i>tijd</i>	vanaf 18.30 uur
<i>locatie</i>	Tentoonstellingszalen Bijzondere Collecties, Oude Turfmarkt 129
<i>deelnemers</i>	max. 20 per rondleiding
<i>prijs</i>	€ 5 (gratis voor Museumjaarkaarthouders)

Frederik Mullerlezing door Frans A. Janssen

Plus presentatie van *Body Type* van Anthon Beeke

Op vrijdag 2 september wordt de summerschool afgesloten met de derde Frederik Mullerlezing. De lezing wordt dit jaar gehouden door de boekhistoricus Frans A. Janssen en heeft als titel *Traditie in het grafisch ontwerp. Van Gutenberg tot Beeke*.

Na de lezing wordt het boek *Body Type* van grafisch ontwerper Anthon Beeke gepresenteerd. *Body Type* is een nieuwe uitgave van zijn beroemde blote-meisjes-alfabet uit 1970. Beeke brengt het nu uit in kleur en heeft leestekens toegevoegd. Ontwerper René Knip, die tekent voor de grafische verzorging van *Body Type*, houdt een inleiding over het boek, waarna Beeke het eerste exemplaar overhandigt aan Wim Crowwel, *éminence grise* van de Nederlandse grafische vormgeving.

Anthon Beeke (1940) vestigde zich in 1963 als zelfstandig ontwerper in Amsterdam, werd in 1976 adjunct-directeur van het gerenommeerde ontwerp bureau Total Design en begon in 1989 zijn eigen bureau Studio Anthon Beeke. Hij staat met name bekend als vormgever van drukwerk – boeken, tijdschriften, postzegels, affiches –, maar ontwierp ook huisstijlen, reclamecampagnes en ruimtelijk werk. Beeke ontving onder meer de Werkman-prijs van de Gemeente Amsterdam voor zijn gehele oeuvre.

<i>datum</i>	vrijdag 2 september
<i>tijd</i>	17.00–18.00 uur
<i>locatie</i>	Aula Universiteit van Amsterdam, Singel 411
<i>toegang</i>	gratis

Personalia

Medewerkers aan de summerschool

Arie van den Berg (1948) is dichter, criticus, adviseur van Schrijversvakschool Amsterdam en rasverzamelaar. In 2009 droeg hij het eerste deel van zijn omvangrijke verzameling populair drukwerk – centsprenten, almanakken, volksboeken en dergelijke vanaf de zestiende eeuw – over aan de Bijzondere Collecties. Zijn belangstelling voor populair drukwerk leidde ook tot de essaybundels *Van binnen moet je wezen* (1989), *Hier komt Urbanus bij een hoer* (1993) en *Kikkers, muizen en nieskruid* (1999).

Prof. dr. **Shlomo Berger** (1953) is bijzonder hoogleraar Jiddische taal en cultuur, in het bijzonder in Nederland, aan de Universiteit van Amsterdam vanwege de Stichting Menasseh ben Israel Instituut.

Prof. dr. **Jos Biemans** (1951) is sinds 1986 docent Boekwetenschap en Handschriftenkunde aan de Universiteit van Amsterdam en werd in 2004 benoemd tot bijzonder hoogleraar in de Wetenschap van het Handschrift. Daarnaast

werkt hij aan een geschiedenis van de Amsterdamse universiteitsbibliotheek.

Drs. **José Bouman** (1953) is lange tijd conservator handschriften en oude drukken geweest bij de Bibliotheca Philosophica Hermetica in Amsterdam. Zij heeft Nederlands en boekwetenschap gestudeerd en publiceert over boekhistorische onderwerpen.

Dr. **Paul Dijstelberge** (1956) was na zijn studie Nederlandse taal- en letterkunde veertien jaar werkzaam als restaurantkok. Naderhand werkte hij bij de Bijzondere Collecties van de UvA als bibliograaf en conservator. Hij promoveerde in 2007 op een onderzoek naar sierhoofdletters in oude Nederlandse boeken. Hij is docent boekgeschiedenis en publiceert over literair-historische en boekwetenschappelijke onderwerpen.

Drs. **Simon Groot** (1958) studeerde compositie, muziektheorie en koordirectie aan de conservatoria van Tilburg en Rotterdam en vervolgens muziekwetenschap aan de Universiteit van Utrecht. Hij werkte als musicoloog bij het Meertens Instituut, was bibliothecaris van de Toonkunst-Bibliotheek en trad in 2008 in dienst bij de Bijzondere Collecties van de UvA als conservator van de historische muziekcollecties. Daarnaast is hij werkzaam als koordirigent.

Hans van der Horst is boekrestaurator. Hij is gespecialiseerd in de restauratie en vervaardiging van boekbanden.

Prof. dr. **Frans A. Janssen** (1939) is emeritus hoogleraar Boek- en Bibliotheekgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Hij was tevens directeur van de Bibliotheca Philosophica Hermetica. Hij publiceerde een aantal boeken en vele artikelen over de geschiedenis van de typografische technieken, van de typografische vormgeving en van het boekenverzamelen, onder meer *Zetten en drukken in de achttiende eeuw* (1982), *Technique and design in the history of printing* (2004) en *Goud en koper in de boekenwereld* (2008).

Prof. dr. **Erik de Jong** (1954) is bijzonder hoogleraar Cultuur, Landschap en Natuur aan de Universiteit van Amsterdam. Hij bezet de Artisleerstoel, ingesteld op voordracht van de Stichting Natura Artis Magistra en het Fonds Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. De Jong is voorts directeur van FonsFontis, Adviesbureau voor Tuin, Park en Landschap, Erfgoed en Transformatie, Cultuurgeschiedenis en Educatie. Hij adviseert de dierentuin Artis bij de vernieuwingsplannen.

Prof. dr. **Johan Koppenol** (1965) is hoogleraar Oudere Nederlandse letterkunde aan de Vrije Universiteit en is als persoonlijk hoogleraar verbonden aan de Universiteit van Amsterdam in het kader van het Centrum voor de Studie van de Gouden Eeuw.

Prof. dr. **Lisa Kuitert** (1960) is hoogleraar Boekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam en is gespecialiseerd in literaire uitgeverijen vanaf de negentiende eeuw.

Bubb Kuiper (1946) was werkzaam als antiquaar en veilinghouder. Hij was oprichter van het Haarlemse veilinghuis Bubb Kuiper.

John A. Lane (1955) is onderzoeker in de geschiedenis van de drukletter en aanverwante zaken en heeft verschillende publicaties over dit onderwerp op zijn naam staan. Hij was universitair docent in typografie bij de University of Reading en bibliograaf bij Asher Rare Books. Zijn onderzoek over drukletters in de Gouden Eeuw is onderscheiden met een Guggenheim Fellowship.

Drs. **Joke Mammen** (1954) is beheerder van de collectie gastronomie bij de Bijzondere Collecties. Zij is historicus en is sinds 1991 werkzaam bij de Bijzondere Collecties.

Dr. **Olga van Marion** (1961) deed onderzoek naar het literaire genre van de heldinnenbrief: gedichten waarin een personage een brief schrijft aan zijn of (meestal) haar geliefde, om deze over te halen de liefdesrelatie voort te zetten. Haar onderzoek resulteerde in 2005 in het proefschrift *Heldinnenbrieven. Ovidius' Heroides in Nederland*. Zij is momenteel als postdoc verbonden aan de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit Leiden.

Dr. **Adri K. Offenbergh** (1939) was conservator van de Bibliotheca Rosenthaliana, onderdeel van de Bijzondere Collecties. Hij publiceert voornamelijk op het gebied van de bibliografie van het joodse boek, met het accent op Hebreeuwse incunabilistiek en Amsterdamse joodse drukkers en auteurs. Van zijn hand verschenen onder meer *Hebrew incunabula in public collections. A first international census* (1990), *A choice of corals. Facets of fifteenth-century Hebrew printing* (1992) en *Menasseh ben Israel (1604–1657). Een biografische schets* (2000). In 2004 verscheen zijn *Catalogue of XVth-century books now in the British Library*, Vol. XIII (Hebraica).

Dr. **Jeroen Salman** (1961) is als docent vergelijkende literatuurwetenschap en als onderzoeker verbonden aan de letterenfaculteit van de Universiteit Utrecht. Hij doceert onder andere over renaissanceliteratuur, reisverhalen,

populaire literatuur in de vroegmoderne tijd en de relatie tussen literatuur en wetenschap. Hij verzorgt tevens humanities cursussen bij het University College Utrecht en is als coördinator/docent betrokken bij de masteropleiding Europese Letterkunde van Middeleeuwen en Renaissance. Hij publiceert over populaire literatuur, kinderliteratuur en boekhistorische onderwerpen in de vroegmoderne tijd.

Jos Schrijen (1958) studeerde kunstgeschiedenis en archeologie aan de Radboud Universiteit te Nijmegen en bouwhistorie en monumentenzorg aan de Hogeschool van Utrecht. Vanaf 1983 was hij restaurator van boeken en archivalia. Van 1992 tot 2007 had hij een eigen atelier in Nijmegen. Tegenwoordig is hij als docent verbonden aan de opleiding Conservering & Restauratie van de Universiteit van Amsterdam. Daarnaast werkt hij als zelfstandig bouwhistoricus.

Dr. **Emile Schrijver** (1962) is sinds 2003 conservator van de Bibliotheca Rosenthaliana, de verzameling judaïca en hebraïca bij de Bijzondere Collecties. Hij was voordien onder meer directeur van het Menasseh ben Israel Instituut voor Joodse sociaalwetenschappelijke en cultuurhistorische studies.

Drs. **Garrelt Verhoeven** (1966) is hoofdconservator bij de Bijzondere Collecties. Hij studeerde in Leiden boekwetenschap en specialiseerde zich in het zeventiende-eeuwse boekbedrijf. Hij werkte vijf jaar in het antiquariaat en voordat hij naar Amsterdam kwam, was hij werkzaam bij de Koninklijke Bibliotheek als projectleider digitalisering.

Dr. **Piet Verkruijsse** (1943) is voormalig conservator van de Artis Bibliotheek en oud-docent Boekwetenschap en handschriftenkunde aan de Universiteit van Amsterdam, met als specialisatie systematische en analytische bibliografie.

Drs. **Lodewijk Wagenaar** (1945) was conservator bij het Amsterdam Museum en doceert geschiedenis aan de UvA sinds 2000. Hij maakte tentoonstellingen en was adviseur van diverse musea in onder meer Sri Lanka, Indonesië en Laos. Hij werkte tevens mee als adviseur aan radio- en tv-programma's. Wagenaar publiceerde over de geschiedenis van Amsterdam en de VOC. Voorjaar 2012 verschijnt zijn nieuwe boek over de reizen van Cosimo de Medici in Nederland.

Drs. **Jan Werner** (1950) is conservator kaarten en atlanten bij de Bijzondere Collecties. Hij studeerde af als historisch geograaf, met nevenspecialisaties historische cartografie en boek- en bibliotheekwetenschap.

Drs. **Marleen Willebrands** (1953) is diëtiste en neerlandica. Zij vertaalde de tekst van Magirus' *Koock-boeck* in modern Nederlands (Jozef Schildermans, Hilde Sels & Marleen Willebrands, *Lieve schat, wat vind je lekker? Het Kooeboec van Antonius Magirus (1612) en de Italiaanse keuken van de renaissance*, Leuven 2007).

Drs. **Johan de Zoete** (1950) is als vakman en beoefenaar van vele grafische technieken een autoriteit op het gebied van de negentiende-eeuwse reproductietechniek. Vele jaren gaf hij cursussen in het herkennen van druktechnieken. Sinds 1996 is hij conservator van het Museum Enschedé in Haarlem. Ook was hij vier jaar voorzitter van de Association of European Printing Museums.

BIJZONDERE COLLECTIES

 UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM